

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף סח

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

מהי "גינה"?

הגמ' לפנינו דנה בביאור דברי המשנה שאמרה שבמכירת העיר נכלל "בית השלחין" לדעת רבנן, ורשב"ג אמר שנכלל סנטר. ודנו מהו סנטר ומהו בית השלחין, בביאור בית השלחין נחלקו האם הכוונה שדות (באגי), או גינונייתא, היינו גינות.

יש לעיין בשרוש הדבר מהי "גינה", ויש בכך נפק"מ, כפי שהבאנו לעיל בדף נד, ונחזור על העניין בקצרה, ונביא מה שעלה בבית המדרש, ובדבר תשובתו של מו"ר הגאון רבי יגאל רוזן שליט"א.

מבואר בגמ' לעיל (נד, א) "זרב לא קני ליגנתא דבי רב אלא בצורתא", ביאר הרשב"ם (ד"ה זרב לא קנה) גינה הסמוכה לבית מדרשו. בפשטות מבואר שלפני בית מדרשו של רב הייתה גינה.

הרע"א בהנהגותיו לשו"ע (או"ח קנ, א) כתב "כתב הרמב"ם סוף פרק ו מהלכות ע"ז הלכה ט הנוטע אילן אצל המזבח או בכל העזרה, בין אילן סרק ובין אילן מאכל וכו' הרי זה לוקה וכו'. וכתב רבנו זוד ערמאה בפירושו להרמב"ם דאפילו אצל בית הכנסת אסור מדרבנן". עכ"ל. אמנם המ"ב לא הזכיר את דברי הרע"א הנזכרים, והלא דבר הוא, שברוב מוחלט מביא המ"ב את דברי הרע"א.

בענין זה על שטיעת אילן בסמוך לבית הכנסת כבר דשו בו רבים, ועי' עקרי השיטות שהביא בכף החיים (או"ח קנ אותיות י, יא).

בעיונים על הדף לעיל (נד) הבאנו שכלאורה יש מקום להביא ראייה להיתר בבית המדרש, מדברי הרשב"ם, שהרי בבית מדרשו של רב ביאר הרשב"ם היתה גינה, א"כ למדנו שהאיסור הוא רק בבית הכנסת ולא בבית המדרש.

דחה מו"ר שליט"א את הראיה מדברי הרשב"ם, שהרי ברור בדברי הרמב"ם בהלכות ע"ז ה"ל, שהאיסור הוא רק בנטיעת אילן, ובירק לא מצאנו איסור, וכל דברי רבנו זוד ערמאה שאסר אף אצל בני הכנסת, מוסבים על דברי הרמב"ם, א"כ ניתן לומר שביגתא דבי רב לא היה יותר מאשר ירק, ולא היו בה אילנות.

א"כ כל הראיה להיתר בחצר בית המדרש מדברי הרשב"ם, אינה ראייה. אלא שיש מקום לברר כאשר אמרה התורה או בדברי קבלה "גינה" מה הכוונה, האם ירק או אילן. ונסה ללבן דבר זה, ואח"כ נטה ראש ונשובה לדברי הסוגיא לפנינו.

אמר מו"ר שליט"א, שיש לעיין בדברי רש"י במגילת אסתר ובדברי התרגום שם. וכך, "בחצר גנת ביתן המלך" (אסתר א, ה) ביאר רש"י "גנת מקום זרעוני ירקות", הרי לנו דבר ברור ששיטת רש"י עיגנה מתיחסת למקום גידול ירקות ולא למקום אילן. וביותר שהמשיך רש"י "ביתן נטוע אילנות", דבר ברור ש"בגנת ביתן" היו ירקות ואילנות, אולם גינה בפני עצמה היא מקום הירק ולא מקום האילן.

אמנם בדברי התרגום על אתר כתב "בדרת גנתא גואה דמלכא דהות נציבא אילנין עבדין פירין" וכו'. נראה לפי פשוטו של מקרא שבאותה גינה היו אילנות. אולם על נראה שיש כאן הכרח שגינה הכוונה למקום אילן, אלא בגנת ביתן המלך היו אילנות, אולם אם נתייחס לגינה לבדה, הרי לנו שהיא רק מקום גידול הירק כדברי רש"י!

ומדברי התוס' לעיל (ב, ב ד"ה גינה) מוכח להדיא שהגדרת גינה, לגידול ירקות וז"ל "דשאני גינה שמגדלין בה ירק לאכילה וכל שעה היא עומדת בקמותיה". עכ"ל. אמנם, מצאנו אף לאידך גיסא, בפסיקתא זוטרא (בראשית ב) "ויטע ד' אלוקים גן בעדן - גינה לשון נקיבה והגן הוא מקום אילנות. (וכך נראה ברמב"ג בראשית א, יא) ועל זה הדרך בשמות רבה (טו, טו), הובא משל ובלשון שם "גינה של תאנים".

ברשב"ם לעיל (סא, ב סוף העמוד) כתב בוסתני, גנות. ופרדסי, כרמים. אבל ברבנו גרשום (הנדפס בצד הגליון) בוסתני, גינה של אילנות. ופרדסי, גינת ירק. עלה לנו שנחלקו הרשב"ם ורבנו גרשום בהגדרה, לדעת הרשב"ם בוסתן הוא גינה, ועצי הכרם גדלים בפרדס. מאידך ר"ג סבר, שהגדרת גינה יכול להתפרש אף על אילנות. ופרדס מפורש על גינת ירק.

עתה נטה ראש ונשובה לדברי הסוגיא אצלנו, כאשר דנו בגמ' מה ההגדרה של בית השלחין הביאו בגמ' מ"ד שסבר שהכוונה גינונייתא, היינו גינה והביאו לכך סמך מן הפסוק "שלחך פרדס רימונים", וציון מו"ר שליט"א לדברי התוס' בסוגיא (ד"ה שלחך) שכתבו תוס' "על שם האילן שעושה בדים ושולח פאות וכו'". על פניו נראה מדברי התוס' שהגינה האמורה בגמ' היא של אילנות. ואם נחזור לנידון של אילן בחצר בית הכנסת, ויתפרש על אילן הרי לנו שמבואר בדברי הגמ' נד, א שאין איסור בבית המדרש כפי שהוכחנו מדברי הרשב"ם למעלה.

אבל אין בכך ראייה, א. מדברי התוס' עצמם כפי שהבאנו מדבריהם ב, ב כתבו להדיא שגינה הכוונה למקום המיועד לגינת ירק, א"כ מה שכתבו אצלנו בסוגיא הוא בביאור הפסוק ותו לא, וכונתם שביגות הסובבות את העיר יש מהם פרדס ויש מהם ירק. וביאור את הלשון "שלחך" בקשר לפרדס ותו לא.

ב. הרשב"ם לא ביאר כדברי התוס', אלא כתב (ד"ה שלחך) "גנות המשלחין פירות בכל שנה", הרשב"ם בדקדוק לשונו הטהור סבר כפי פשטות הענין שעלה עד עתה, שגינה הכוונה למקום גידול ירק, ולכן ביאר את הפסוק שמתייחס לשילוח הפירות, והרי זה דבר פשוט שירק מוגדר ל"פרי" כמבואר

בלשון המשנה בריש כיצד מברכין "על פרי האדמה", והתייחס הרשב"ם אך ורק לצורת הגידול שמתפשט. וממילא אין לנו ראייה כלל מדברי הרשב"ם להיתר אילנות בחצר בית המדרש, שהרי כאמור אילו הרשב"ם היה מפרש כדברי התוס' לפנינו בסוגיא היה מקום לומר שאולי שיטת הרשב"ם שגינה היא מקום אילן, וא"כ בגינתא דבי רב היו אילנות, אולם לאחר שכאן ביאר הרשב"ם שלא כדברי התוס', מבואר שלמד בהגדרה שגינה הכוונה למקום הירק.

אלא אם יבא השואל וישאל, מהו הדבר שכתב הרשב"ם "פירות בכל שנה", הלשון "בכל שנה", לכאורה מורה על אילן שמוציא פירותיו אחת לשנה. וזה אינו שכבר הגיה ה"בית שלמה" בדברי הרשב"ם "פירות בכל השנה", הרי לנו שכוונתו על ירק ולא על פרי.

נושא היום: מכירת מרחץ ועיר

מבואר בברייתא, במכירת המרחץ **כלול**: מקום האיסוסן של הנסרים, מקום איסוסן המגבות שהשתמשו בהם לאחר הרחצה, מקום איסוסן כלי מי המרחץ. **אבל** את הנסרים, המגבות והמספיק מים למרחץ בימות החמה ובימות הגשמים (**פשוט שאוצר המים של ימי הגשמים אינו מתבטל למרחץ, שהרי יש בו הרבה מים קובע שם ומקם לעצמו, היה צד של ימות החמה שאין בו הרבה מים שמתבטל למרחץ, קמ"ל**). **ואם אמר** שמוכר את בית המרחץ וכל תשמישיו, מכר הכל.

אדם מכר את בית הבד וכל תשמישיו, ליד בית הבד היו **חניויות** בבעלותו, ומלבד מכירה באותם חניויות השתמשו בהם ליבוש ושמושם, כדי לסוחטם אח"כ בבית הבד, **באו לרב יוסף**, ואמר שלמדנו אם אמר בית הבד וכל תשמישיו, הרי שהכל מכור. **שאל אביו** והרי רבי חייל למד שאין הכל מכורים. אלא **אמר רב אשי**, אם אמר בית הבד וכל תשמישיו וסיקא יחד גבולות בית הבד, קנה אף את החניויות. **אך** אם לא הוסיף את השימושים או את הגבולות, לא קנה.

מכר עיר, בסתם מכר את הבתים, בורות, שיחין, מערות, בתי מרחץ, שובכי היונים, בתי הבד ובית השלחין (נחלקו בגמ' האם הכוונה לגינות או שדות). **אבל** לא מכר מטלטלין. ומה שכתבנו לעיל (נד) מה שבה, כלל במכירה את הכל, אפילו בהמה ועבדים. **לדעת רשב"ג** במכירת העיר כלל את הסנטר (נחלקו בגמ' האם הכוונה לעבדו של מושל העיר או שדה מסביב לעיר, ועי' להלן).

אמר רב אחא בריה דרב אויב רב אשי, מוכח מהמשנה שעבד דינו כמטלטלין, שהרי בסתם לא נקנה יחד עם העיר. **זוחה הגמ'**, אם דינו כמטלטלין מדוע יש רבותא כאשר אמר שמוכר את העיר ומה שיש בה, שאמרו במשנה שאפילו עבד נקנה, **אלא** יש לחלק בין מטלטלים לניידים לניידים, **א"כ ניתן לומר** שדין העבד כקרקע ויש הבדל בין קרקע שהיא ניידת כעבד, לקרקע קבועה.

מבואר במשנה שלדעת רשב"ג במכירת העיר כלול "סנטר", **בבל ביאר** שהכוונה לעבדו של מושל העיר שיועד להבחין בתחומי השדות של יושבי העיר, ואי אפשר לעיר בלא אותו עבד (ר"ח ביאר שומר העיר). **שמעון בן אבטולמוס** ביאר, שדות שסביב העיר. **מי שלמד** עבד כ"ש שדות שייכות לעיר, **ומי שלמד** שדות, יתכן שאותו עבד אינו נמכר.

התבאר במשנה שלדעת רבנן במכירת העיר נכלל "בית השלחין", **הבינו בגמ'** שהכוונה "שדות" ממה שנאמר "שולח מים על פני חוצות". **מעשה**, אם "סנטר" ביארו עבד, א"כ **אמרו רבנן** ששדות נמכרות ועבד לא, **ורשב"ג** אמר שנמכר. **אולם** אם סנטר יתפרש כשדות, מה נחלקו רבנן ורשב"ג, **אלא** מי שלמד שסנטר הכוונה שדות, ילמד ש"בית השלחין" **הכוונה** "גינות" ממה שנאמר "שלחך פרדס רימונים", **ונחלקו** רבנן ורשב"ג האם שדות בכלל מכירת העיר. **יש שביארו את הסוגיא** באופן אחר, הבינו בגמ' ש"בית השלחין" הכוונה גינה, א"כ **למ"ד** שסנטר הכוונה שדות, **רבנן** סברו שגינות בלל המכר ושדות לא, **ורשב"ג** למד שאף שדות בכלל המכר, **אולם** למ"ד שסבר שסנטר הכוונה עבד, א"כ רבנן אמרו שגינות נמכרות, **מה אמר רשב"ג** שעבד נמכר, היה לומר על שדות וכו'. **מבאר הגמ'** שבית השלחין הכוונה שדות, **וסברו רבנן** ששדות נמכרות אולם ין נמכר העבד האחראי על השדות, **ועי' אמר רשב"ג** שנמכר אף העבד.

למדו בברייתא, **סנטר** אינו נמכר, **אולם** **אנקולמוס**, היינו סופר המלך האחראי על רישום השדות וכד', נמכר יחד עם העיר. **הבינה הגמ'** שאם אנקולמוס הכוונה לאדם, הרי שאף סנטר הכוונה אדם, א"כ הכוונה לעבד. **זוחה הגמ'** שאין ראייה ואפשר שסנטר הכוונה שדות. **מוכיחה הגמ'** לכאורה לא ניתן לומר שסנטר הכוונה שדות, שהרי בהמשך הברייתא **מבואר שלרבי יהודה** לא נכלל במכירת העיר "שיירות" ("ביזל" וביאר רבי אבא שהכוונה חלקי שדות המובדלים מעט מהעיר) **"בנותיה"** (כפרים הסמוכים לעיר) **"חורשין המוקצין לה"** (להו"א, יער וחורשת עצים הפתוח לשימוש אנשי העיר. למסקנא גורסים **"המוקצין הימנה"** והיות והפתח לא לכיוון העיר אינו נמכר) **"בברין"** (שלי חיה, עוף ודגים (בהמשך הגמ' מעמידה שפתחם פונה מחוץ לעיר ולכן אין נמכרים, אולם אם פתחם לעיר מבואר בברייתא שנמכרים). **מבואר** שירק חלקי הכוונה המורחקים מעט אינם נמכרים, **אולם** השדות עצמם נמכרים, א"כ סנטר הכוונה עבד ולא שדות, **שהרי** אמר שסנטר אינו נמכר. **הופכת הגמ' מדברי רבי יהודה** "סנטר" נעמיד שהכוונה שדות, **ואנקולמוס** אינו נמכר. **ובהכרח** צריך לומר שאמנם סבר רבי יהודה כרשב"ג שסנטר נמכר עם העיר, **אולם** לגבי הכפרים חולק שכאמור לרבי יהודה אינו כלול במכירת העיר **ובברייתא** למדנו שרשב"ג אומר שהכפרים מכורים.